

„Балкански синдром“, Станислав Стратиев

Жанр	Комедия (сатирична комедия на абсурда)
Създаване	Премиера на 10 май 1987 г. на сцената на Сатиричния театър в София
Внушения на заглавието	Метафората „балкански синдром“ съдържа внушения за странностите на времето, мястото и хората; за особеностите на българското общество (и останалите балкански общества). Непряко насочва към противопоставянето „ние на Балканите“ и „другите в Европа“. Интуитивно се свързва с поставена окончателна диагноза, но не медицинска, а социална.
Композиция	Комедия в две действия; фрагментарна, мозаечна композиция, съдържаща относително самостоятелни, „откъснати“ гротескови и пародийни сцени, което допълва представата за абсурдността на случващото се в театралната зала и извън нея
Основни теми, идеи, проблеми, мотиви и внушения	<p>Изведени са злободневни и същевременно непреходни проблеми – отчуждението на хората и между хората; представите на съвременния човек (в България, на Балканите) за нравствено и безнравствено, за допустимо и недопустимо; разделянето и съюзяването на свои и чужди; противоборствата у човека, в семейната (роднинската) общност и в обществото; начините за постигане на цели и отстояване на позиции и др. – теми, породени от българската действителност през 80-те години на 20. век.</p> <p>Поставени са и въпроси, свързани с връзката между театъра (изкуството) и човека, обществото, живота; съдържат се внушения за това доколко и как театърът (изкуството) отразява съвременната реалност и какви са взаимовръзките между него и тази реалност. Те са свързани с представите за истината и прикритата същност, за прямотата и фалша.</p> <p>Акцентираща се върху мотива за балканското и балканщината като различност на родното, като отличаване и осъзнато или неосъзнато отдалечаване от европейското, световното. Балканското и балканщината се отразяват в характерите, поведението и действията на героите, в техните нагласи и идеали и представляват своеобразен комплекс от строго специфични черти, които Стратиев определя като „синдром“ – особени белези, симптоми на различността, на уникалността, граничеща с абсурдност.</p> <p>Внушенията на творбата се изразяват и в пораждането на размисъл за смисленото и безсмисленото в родната действителност през 80-те години на 20. век; за откритостта, прямотата и силата (или безсилието) им да се противопоставят на подмолността, лицемерието и фалша; за преобръщането на ценностите; за благоразумното и абсурдното.</p>
Герои и образи	<p>Персонажната система се характеризира по своеобразен начин с фрагментарност, която паралелно с фрагментарността на композицията допринася за изграждането на представата за абсурдността на съвременното общество и на обществените порядки, за абсурдите в същността на отделния човек, в неговото поведение и действия, в нагласите му. Създава се усещане за непреодолими, но като че ли неосъзнати от общността и от личността не просто пукнатини, а празнини в пресъздадената действителност. На фона на тази реалност Станислав Стратиев скрепява в една не особено устойчива мозаечна структура съвместими и несъвместими, повече типизирани и единици индивидуализирани образи. Неслучайно голямата част от героите са представени чрез прозвища, отразяващи „роли“, вместо със собствените си имена.</p> <p>Директор на театър – обратно на очакваното от човек, свързан с изкуството, той е несвободен, с мислене и поведение на бюрократ, който пази поста си и</p>

действа според конюнктурата; стреми се да се харесва и на масите, и на онези „отгоре“

Кум (Каратанасов), Бай Цончо и Сватанак – носители на манталитет, обусловен от „балканския синдром“; неоправдано високо самочувствие, усеждане за надмощие и превъзходство над останалите, поведение на всесилни; арогантни, безогледно напористи; позьорско държание, което не винаги е достатъчно, за да прикрие слабите звена в образите, които са изградили в очите на другите, а в известна степен и в собствените си очи

Бяла врана – прозвището е популярен фразеологизъм със значение „коренно различен от околните, изключителен, рядко срещан и затова странен за другите от своя вид“; пряко отразява същността на героя – антипод на типичния съвременник, човек със съхранена нравственост и морални подбуди, загрижен за дома, семейството и децата си, за тяхното достойно възпитание и израстване; опитва се дори да привлече вниманието на другите, да сигнализира за потъпканата духовност и за преобърнатите ценности

Жена с проблем – тя е жертвата на опита за кражба на Бяла врана и извежда крадеца на сцената, по своеобразен начин му дава думата; но се оказва, че и самата тя има нужда да говори пред аудиторията – за своя проблем (постоянно ходи на театър и затова е останала неомъжена); речта ѝ е наситена с клишета, клиширани са разбиранията ѝ и проблемът, който я характеризира; приема безрезервно схващането, че изкуството е пряко отражение на живота и отчаяно търси съвършените хора от сцената около себе си, за да разреши своя проблем

Първи мъж – най-псуваният мъж в гимназията – учител по математика, автор на учебници и на задачи по математика („онези за басейните“); пристрастен към теорията и теоретизирането, с консервативни професионални и човешки възгледи; наложителната необходимост от преустройство в неговата сфера, както и във всичко и навсякъде го извежда от равновесие и той изглежда „полудял“ в очите на другите

Втори мъж – метеоролог – близък във възгледите и оценките, които дава на съвременността, до идеите на Бяла врана; също съзнава обезценяването на истински стойности, констатира отстъпление от почтеността и морала

Мъж от Бели Искър – самонадеяно недоволства от разминаването между живота и театъра; възприема и света, и изкуството буквално и настоява за придържане към дословното представяне и тълкуване на фактите и хората

Печо – интелектуалец, мечтател, остро заявява своята нетърпимост към бездуховността и други пороци на времето, краен в критичното си отношение към родното и нравите на българина, но нерешителен, пасивен, когато се касае за действия

Йовчо – предприемчив, деен в свой интерес, гъвкав, умее да се облагодетелства, да се възползва от ситуацията и от тенденциите

Баба Кера – отличава се с опит, рутина, находчивост, устойчивост, стреми се да се приспособява, да се променя с темповете на средата в нужните посоки; притежава своеобразна дързост

Извънземно – въплъщение на действително различното, несъвместимото с мястото и времето; идващо отвън, с чуждо съзнание; дори неговите свръхспособности и висшите извънземни методи и технологии са безполезни, когато трябва да се анализира реалността, в която е попаднало; то е безсилно пред абсурдността на засегнатия всички „балкански синдром“ и пред хората, подчинени на безсмислен ред и необясними нрави

Жена-символ – претендира за извисеност и разбиране на дълбокия смисъл на изкуството и на живота; показва презрението си към ужасяващия я „масов вкус“ и „балканщини“; и на сцената, и в живота вижда само халтура и кич; според нея

	<p>случващото се показва, че Сатиричният театър не е достоен да носи името си; демонстративно напуска залата</p> <p>Цончето, Георги – донякъде различни от останалите заради усещането за любов и защото са посвоему подвластни на чувства, но и двамата се отнасят към любовта по неблагоприятни, необясними начини, защото са белязани от абсурдността на средата си</p>
Особености на стила; изразни средства и похвати	<p>В основата на стила на Стратиев и на художествената образност в тази творба стои „играта с думите“, прераснала в игра с езика, пораждаща смешното в образите и ситуацияите. За да се постигне представата за сложните, абсурдни превъплъщения на човека, за смисъла и безсмислието на времето и мястото, са използвани средствата на иронията, алегорията, гротеската, сарказма, пародията, парадокса и пр. Речта е наситена с реторични въпроси и възклицания, фразеологизми и клишета, с непрестанни преходи от буквалното към метафоричното значение на думите и изразите и обратно.</p>
Представите за родното и чуждото	<p>Представата за родното е постигната чрез внушенията за неговата сложна, неединна, абсурдна същност. То се характеризира с двуличие и измамност, привидна висока нравственост и духовност, явна и скрита противоречивост, с недодялана грубоватост и претенции за извисеност и изтънченост и пр. – „балкански“ нрави.</p> <p>Чуждото има ограничено, епизодично пряко присъствие в художествения свят на творбата (извънземните със своята неразбираема за земните различност) и същевременно се усеща постоянно, мисли се за него непрекъснато заради налагащия се от видимото паралел между родното и чуждото. То се свързва с динамика на развитието и модерност (при отсъствието на прогрес и изостаналост на родното), с висок морал, искреност, прозрачност и чистота в отношенията (при потъпкана нравственост и преобръщане на останалите ценности в света на родното), със свобода, демокрация и ред (при ограниченост, подчиненост и хаос в света на родното) и пр. – модерна Европа, цивилизования свят.</p>